

Hi ha vida després del bilingüisme?

RAMON MONTON

El català no ha deixat de ser un tema d'actualitat a Catalunya. Això, d'una banda, és positiu, perquè si se'n parla vol dir que existeix i que continua essent motiu d'interès per als catalans i no solament per als qui el voldrien veure desaparèixer del mapa de les llengües vives. Aquest article parla de les trampes del bilingüisme, del mestissatge, de la convivència i de molts altres paranys lingüístics i ideològics inventats pels qui pretenen contribuir a la tasca ben poc honorable d'eliminar-nos, en una mena d'homenatge pòstum a George Orwell i al món totalitari que va descriure en la seva novel·la 1984.

Què és això del bilingüisme i per a què serveix?

Per a començar a entendre la qüestió del bilingüisme, sovint n'hi ha prou de fixar-se bé en qui el defensa i en qui l'ha defensat: grupuscles castellanoparlants contraris a la normalització lingüística del català; grups de pressió com el *Foro Babel*, amb una gran capacitat de difusió i un discurs presumptament progressista però, en el fons, tan poc democràtic com el de Vidal-Quadras, Gómez Rovira i altres altres implicats històricament en la «defensa de l'espanyol»; no cal dir que els partits espanyolistes veuen una mina de vots (espanyols) en els clàssics mètodes lerrouxistes (recordeu l'espectacle de Pasqual Maragall, amb ulleres negres, elogiant els murcians i dient disbarats sobre pureses ètniques?) i, a llarg termini, una via per a posar fi al *problema catalán*. Els grans paladins del bilingüisme, siguin monolingües castellanòfons o polítics amb pocs escrúpols, no diuen mai que allò que propugnen és el bilingüisme dels catalanoparlants per tal que els castellanoparlants puguin continuar essent còmodament monolingües i, es trobin on es trobin, sentin que *están en España*. Aquesta és la primera conseqüència i utilitat del bilingüisme. Però hi ha més coses: si, en una situació de llengües en contacte, una de les comunitats lingüístiques adquireix la capacitat d'usar activament la llengua de l'altre grup, el qual, en canvi, continua fent servir majoritàriament la seva llengua i prou, aleshores es produeix una situació de progressiu desequilibri que, a la llarga, desemboca en la desaparició de la llengua menys «útil». És a dir, en realitat, el bilingüisme d'una comunitat lingüística subordinada com la nostra és una fase d'aparent equilibri en un procés de substitució lingüística. Per tant, podria ser la tomba del català, i els qui defensen el bilingüisme ho saben molt bé. Els catalans passem infinitament més hores parlant a Catalunya que no pas en cap altre lloc i, si ho fem en una llengua que no sigui la nostra, sia per «deferència», o per «educa-

ció», o perquè «no ens entenen», ens posem automàticament en una posició subordinada. Això, en convertir-se en un fet normal, acaba provocant fenòmens com l'ocultació lingüística, en què els parlants de la comunitat lingüística subordinada, sense desaparèixer completament, queden ocults a causa de la seva deslleialtat lingüística, que es tradueix en la pràctica sistemàtica d'utilitzar la llengua dominant amb estrangers, joves, desconeguts, etcètera: la llengua minorada serveix només per a estar per casa, com un pijama, i d'aquí a la completa desaparició d'aquesta llengua hi ha un sol pas. La pregunta clau que explica i posa de relleu la trampa mortal del bilingüisme és aquesta: Quina és la llengua que esdevé imprescindible i quina resulta prescindible? Si el castellà (l'única llengua que la Constitució espanyola de 1978 ens obliga a aprendre) l'entén tothom, tendirà a imposar-se d'una manera inexorable: això ho veiem cada vegada que la presència d'un sol castellano-parlant en un grup fa que la llengua que utilitza el grup sigui el castellà. Com diu un proverbi xinès, «si poses junts un xai i un llop, el llop es menjarà el xai».

El fet que el bilingüisme crea un estat inacceptable de discriminació i subordinació de la nostra llengua el podem il·lustrar amb un exemple grotesc però real: el del típic espanyol que ve a Catalunya, no entén el català. s'apunta a un curs i exigeix a tothom que parli en castellà, fins i tot en les converses informals entre catalanoparlants, perquè «no vol perdre's res», en un estrany teatre de l'absurd que hem vist representar moltes vegades. Tot això, no cal dir-ho, no té res a veure amb el principi de territorialitat lingüística, veritablement igualitari, que s'aplica en llocs com Bèlgica, el Quebec o Suïssa, en què no és tan habitual venir d'un territori de llengua diferent amb aquestes ínfulas.

Els qui proclamen que el castellà perilla a Catalunya menteixen, però aquesta mentida conté una veritat potencial: si el català avança, el castellà retrocedirà en tot allò que havia avançat anteriorment. I això és precisament la normalització lingüística que els partidaris del bilingüisme combaten aferrissadament.

Parlem de mestissatge

Mestissatge és un concepte poc afortunat que es fa servir per a designar, amb connotacions positives, la fusió d'estils de música, de trets culturals, etcètera. Així i tot, sorprenentment o potser no tant, de vegades oculta manifestacions culturals espanyoles que es volen fer passar per catalanes, la qual cosa indica que, en tot cas, caldria parlar d'aculturació. Del famós mestissatge se n'omplen la boca tota mena de personatges monolingües castellans o d'altres que podríem denominar «catalanoavergonyits», com ara l'alcalde de Barcelona. La realitat és que el mestissatge és un dels trets característics dels processos colonials i dels genocidis. Per dir-ho més clarament, el mestissatge mata («En el mestís mor l'indígena», Rigoberta Menchú). L'alcalde Clos va declarar no fa gaire que ell «viu i deixa viure», però més aviat hauria d'haver dit, com l'agent 007, que viu (i fa el viu) i deixa morir [el català].

Repertori de trampes i cants de sirena contra el català

1) La trampa del cosmopolitisme

«El castellà és més cosmopolita perquè té més milions de parlants.» La pregunta que ens podem fer és aquesta: amb quants d'aquests milions de parlants parlarem, durant la nostra vida?

2) La trampa del liberalisme

«S'ha de respectar l'evolució natural de les llengües, la realitat sociolingüística, les lleis del mercat, etcètera.» Tot mentida: el concepte d'evolució natural de les llengües és un eufemisme que sovint amaga processos de genocidi cultural, ja que les llengües més aviat moren perquè algú les mata o les ajuda a morir, i la neutralitat afavoreix sempre les llengües més poderoses: aquesta ha estat, fins ara, la política del PP de les Illes, de la qual també es vanta, com ja hem vist, l'alcalde Joan Clos.

La trampa dels qui volen aplicar el liberalisme lingüístic a les llengües de menor demografia és la mateixa que utilitza el liberalisme econòmic als països més pobres. El mercat lliure és per a aquests països, no pas per als hegemònics, que tenen aranzels i regulacions que afavoreixen els seus productes. Així el català ha de competir en el mercat lliure amb el castellà, que té darrere seu un enorme pes demogràfic i el poder d'un estat amb les corresponents lleis, quotes i sancions. En aquesta argumentació podem veure el típic doble llenguatge dels espanyolistes: mentre que el català s'ha de deixar en mans del mercat, a l'espanyol no li cal prescindir de cap de les normatives ni dels pressupostos milionaris del Ministeri de Cultura i l'*Instituto Cervantes*, que hi donen suport. El procés històric de creació de grans monopolis, en aquesta nova fase de capitalisme global, també juga a favor de les llengües hegemòniques, que a l'Estat espanyol, juntament amb un centralisme desbocat, atreu cada vegada més multinacionals prop dels grans centres de decisió. Un exemple d'això el tenim en *El Caserío*: els formatgets de tota la vida, fets amb llet de vaca menorquina, ara es fabriquen a Madrid («Del Caserío ya no me fio.»).

De fet, això de «realitat sociolingüística» i «mercat» són creacions l'origen de les quals es pot resseguir perfectament en un procés d'intent de genocidi cultural que ja fa més de tres segles que dura. Podem comprovar fins a quin punt ha variat la realitat sociolingüística del nostre país (i també la nostra situació de bilingüisme) en l'esgarrafós comentari fet a l'Escala el desembre de 1938 pel general en cap de l'exèrcit d'ocupació de Catalunya: «En Cataluña la población no habla español o lo habla muy mal y sería injusto e inoportuno ejercer violencia o mofa tomando pie en un hecho real y normal, muy lamentable, pero que seguramente no puede ser remediado sino por otra clase de procedimientos más lentos y adecuados.» L'inevitable comentari davant un testimoni com aquest és: què ens han fet?

3) La trampa de la convivència

«No hem de posar en perill la convivència.» Ens hem de preguntar què vol dir, en realitat, convivència. A la pràctica significa subordinació i dimissió del català i, per tant, desigualtat, i, si no hi ha igualtat, tampoc no hi ha una veritable convivència. Sense el necessari poder polític, la llengua receptora d'una immigració massiva acaba tenint problemes seriosos i es produeix una situació en què els autòctons es poden arribar a sentir estrangers en el seu propi país. Com deia Joan Solà en una entrevista («L'Avenç», 281), a Catalunya és absurd negar que hi ha un conflicte lingüístic, sobretot si aquesta negació en nom de la convivència ens porta a renunciar a la nostra llengua.

4) La trampa de la riquesa del bilingüisme

«El bilingüisme és enriquidor.» Els qui elogien tant el bilingüisme, la universalitat, el cosmopolitisme, però, no semblen gaire disposats a enriquir-se, perquè generalment són monolingües. El bilingüisme és més aviat l'estigma característic de pertànyer a una col·lectivitat minorada; allò realment enriquidor és el poliglòtisme, però no es pot obligar la majoria a ser poliglòts; en tot cas, hauria de ser una opció personal de qui volgués viatjar, conèixer altres cultures, investigar... Una possibilitat interessant, a Catalunya, seria el «poliglòtisme passiu» que proposava Delfí Dalmau.

5) La trampa del multilingüisme i la multiculturalitat

Això de multilingüisme i multiculturalitat són uns altres termes tramposos que s'apliquen preferentment a Catalunya (l'utilitzen personatges com Vidal-Quadras en les seves ponències, la qual cosa és ja tota una garantia), i resulta difícil de saber ben bé en què consisteixen. Què deuen ser a Berlín o a Madrid? Com és que no hi ha Feria de Abril a Madrid i sí que n'hi ha a Catalunya i darreument a Mallorca? En tot cas, siguin el que siguin el multilingüisme i la multiculturalitat, no han de ser mai justament la defensa de les llengües i les cultures colonitzadores.

6) La trampa del català *light*

Fa anys, uns quants espavilats van descobrir que la culpa de tot plegat era de la normativa. Per a promoure l'ús del català, per tant, cal simplificar-lo i, a la pràctica, acostar-lo al castellà, és a dir, abocar-lo a la desaparició com a llengua. L'últim trampós en aquest sentit ha estat l'escriptor Miquel de Palol, el qual, en un pròleg d'un llibre de poemes, tornava a postular la necessitat de simplificar la normativa per a adaptar-la a la vella cançó de l'enfadós del català que ara es parla (i que es parla tan malament). Una variant radical del català *light* és el que podríem anomenar «català porqueria» que perpetren Andreu Buenafuente i molts altres personatges tan simpàtics com ell.

7) La trampa de la por

Aquest sistema el fan servir uns quants polítics espanyols i els mitjans de comunicació que els són fidels, i té com a finalitat acoquinar els polítics que volen prendre mesures a favor del català o de Catalunya. El missatge de fons, generalment poc dissimulat, és aquest: «Si no pareu de reivindicar, pot haver-hi un altre cop d'estat.» Una varietat d'aquesta trampa és l'amenaça del «trencament de la convivència», és a dir, una mena de revolta dels castellanoparlants. Com deia Eduardo Mendoza abans de fer-se partidari de Babel, «hi ha gent que prefereixen que hi hagi una guerra abans de fer l'esforç d'aprendre una altra llengua».

8) La trampa de la manipulació de la història

Aquesta trampa la trobem cada vegada més sovint en articles i declaracions; a Alemanya parlarien de «revisionisme» (allà consisteix a afirmar que l'holocaust no va existir). La història és manipulada de la manera més desvergonyida: el castellà no ha estat mai imposat, no hi ha hagut mai nacions oprimides, després de Franco ja no tenen sentit el nacionalisme ni la defensa del català (aquesta és la mentida més perillosa, perquè prova de fer perdre de vista que l'intent de genocidi continua).

9) Les trampes del derrotisme, la resignació, el catastrofisme i el cofoisme

«No s'hi pot fer res», o bé «mai no havíem tingut tanta autonomia, hi ha més gent que mai que entén el català, etcètera». Tant el derrotisme com la resignació, el catastrofisme o el cofoisme són paralitzants. El cofoisme, concretament, és suïcida, és no voler reconèixer que les coses no van bé i mirar de canviar el que calgui perquè vagin millor. Sovint és l'actitud de certs polítics que no volen alarmar la població o, potser, pretenen evitar que els exigeixin responsabilitats i, a la pràctica, esdevenen una mena d'anestésistes que fan que el procés de genocidi cultural resulti menys dolorós. També hi ha derrotismes interessats, que es dediquen a fomentar missatges com el que afirma que la derrota és innata en els catalans, que som uns covards de mena, que fins i tot ens convé ser pusil·lànimes, etcètera. És un aspecte més del context de guerra psicològica en què ens trobem, és a dir, una de les tàctiques que s'utilitzen per a desmoralitzar l'enemic i minar-li l'autoestima, per tal que es rendeixi.

L'aportació de Jaume Matas

En el discurs d'investidura com a nou president balear, Jaume Matas va declarar que «no es pot imposar cap llengua» i també que «no es pot ignorar olímpicament la realitat sociolingüística», i esmentà no sé quin presumpte pacte de silenci sobre qüestions latents a la societat en què «la política anava per un costat i la realitat per un altre». És el discurs habitual i repetit, paraula per paraula, de l'argumentació genocida de Vidal-Quadras, el *Foro Babel*, etcètera, basada en el principi nazi, segons el qual una mentida, si es repeteix moltes vegades, acaba convertint-se en ve-

ritat. Però si ens hi fixem bé, podem fer girar la truita a favor nostre, perquè la primera frase desactiva l'obligatorietat del castellà en tot el territori de l'Estat i totes les lleis i normatives que imposen l'ús del castellà en àmbits tan diversos com l'etiquetatge o la comunicació aèria. Si no es pot imposar cap llengua, l'article constitucional que ens obliga a aprendre el castellà ha de ser declarat immediatament il·legal, la qual cosa significarà la fi del bilingüisme i un pas decisiu envers la normalització del català. Una primera acció podria ser estendre la proposta de desobediència civil de Jordi Porta, president d'Òmnium Cultural, a totes les mesures espanyolitzadores en l'ensenyament, començant per l'ampliació de les hores de classe de llengua espanyola.

Per tant, penso que podem ser optimistes i que, més enllà del bilingüisme, hi haurà vida per a la nostra llengua... si abandonem aquest bilingüisme abans no sigui massa tard.